หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

โดยทั่วไปเป็นที่ยอมรับกันว่า การพัฒนาสุขภาพของเยาวชนที่มีประสิทธิภาพนั้น ควรใช้โอกาสที่มีอยู่ในโรงเรียนส่งเสริมและพัฒนาสุขภาพที่ดีให้แก่เด็ก เนื่องจากเด็กต้องใช้เวลาศึกษาอยู่ในโรงเรียนเป็นเวลาหลายปี โอกาสที่จะส่งเสริมสุขภาพด้วยการให้ความรู้ สร้างเจตคติและการปฏิบัติที่ถูกต้องจนเกิดสุขนิสัยให้กับเยาวชนในวัยเรียนจึงมีได้มาก ดังที่ประภาเพ็ญ สุวรรณ (2525 : 22) ได้กล่าวว่า "โรงเรียนเป็นสถานที่ที่จะช่วยปรับปรุงนิสัยทางสุขภาพอนามัยของนักเรียน เด็กในระยะวัยเรียนเป็นวัยที่สามารถจะมีหรือเสริมสร้างนิสัยต่าง ๆ ได้ นิสัยทางด้านสุขภาพอนามัยก็เป็นสิ่งหนึ่งที่จะเกิดกับตัวเด็กได้" ดังนั้นการส่งเสริมสุขภาพให้แก่นักเรียนนั้น โรงเรียนอาจทำได้ในลักษณะของการจัดโครงการสุขภาพในโรงเรียน ซึ่งจะประกอบด้วยการสอนสุขศึกษา การบริการสุขภาพ และการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน

การจัดบริการสุขภาพในโรงเรียนจัดได้ว่าเป็นกิจกรรมทางการศึกษาที่สำคัญมากอย่างหนึ่งของโรงเรียน เพราะสามารถช่วยให้นักเรียนเจริญงอกงามไปในทางที่ถูกต้องและเหมาะสม ตรงกับความต้องการทางการศึกษา (Education Needs) และความต้องการทางการแพทย์หรือการรักษาพยาบาล (Medical Needs) ไปด้วยพร้อม ๆ กัน (สุชาติ โสมประยูร 2525 : 35) การจัดบริการสุขภาพในโรงเรียนจะประสบผลสำเร็จมากน้อยเพียงใดย่อมขึ้นอยู่กับการเอาใจใส่และเห็นคุณค่าในการจัดบริการสุขภาพของคณะครูในโรงเรียน โดยเฉพาะผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบต่อการจัดบริการสุขภาพในโรงเรียน ซึ่งได้แก่ครูอนามัยโรงเรียน เพราะเป็นบุคคลที่ได้รับการศึกษาและฝึกอบรมงานด้านสุขภาพมาโดยตรง จึงเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถเหมาะสมที่สุดในการให้บริการสุขภาพเป็นงานหลัก และงานสอนวิชาสุขศึกษาเป็นงานรองลงมา กรมสามัญศึกษาได้เห็นความสำคัญของครูอนามัยโรงเรียน ซึ่งเป็นครูฝ่ายสนับสนุนการสอน จึงได้กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบเกี่ยวกับด้านการพยาบาล

ขั้นพื้นฐานและการสุขาภิบาลแก่นักเรียนในโรงเรียนและปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ได้รับมอบหมาย (กระทรวงศึกษาธิการ 2523 : 13) (ดูรายละเอียดในภาคผนวก จ)

ครูอนามัยโรงเรียนนับว่าเป็นบุคคลสำคัญในการส่งเสริมและพัฒนาสุขภาพของเยาวชน เพราะจะต้องรับผิดชอบการให้บริการสุขภาพแก่ทุกคนในโรงเรียน จากสถิติซึ่งแสดงจำนวนบุคลากรภายในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2528 พบว่า กรมสามัญศึกษามีโรงเรียนในสังกัดจำนวน 103 โรงเรียน มีครูทั้งหมด 13,824 คน ครูอนามัยโรงเรียน 122 คน ภารโรง 1,359 คน และจำนวนนักเรียนทั้งหมด 225,272 คน (กรมสามัญศึกษา 2528 : 12) เฉลี่ยแล้ว ครูอนามัยโรงเรียน 1 คน จะต้องดูแลนักเรียน 1,780 คน ซึ่งนับว่าครูอนามัยโรงเรียนมีความสำคัญมากในการรับผิดชอบให้การบริการสุขภาพในโรงเรียน

ในการสำรวจสภาวะสุขภาพของนักเรียนมัธยมศึกษาเขตกรุงเทพมหานคร พบว่านักเรียนเป็นจำนวนมากมีสภาวะสุขภาพไม่สมบูรณ์ และเป็นโรคต่าง ๆ ซึ่งกองอนามัยโรงเรียน กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ได้ตรวจสุขภาพนักเรียน ปี พ.ศ. 2527 ในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 12,293 คน พบว่า นักเรียนมีปัญหาสุขภาพ 7,133 คน โรคที่พบได้แก่ ฟันผุ 4,415 คน โรคผิวหนัง 1,250 คน สุขภาพไม่สมบูรณ์ 1,390 คน สายตาผิดปกติ 787 คน ความผิดปกติของต่อมธัยรอยด์ ต่อมน้ำเหลือง ต่อมทอนซิล 396 คน เยื่อตาอักเสบ 184 คน โรคขาดอาหาร 152 คน โรคอื่น ๆ 310 คน ความพิการอื่น ๆ 133 คน (กองอนามัยโรงเรียน 2527 : เอกสารอัดสำเนา) นอกจากนั้นแล้วยังพบว่า นักเรียนมีปัญหาด้านสุขภาพจิต เป็นปัญญาอ่อนชนิดอ่อน ๆ 30 ต่อพันคน และชนิดรุนแรง 4 ต่อพันคน (คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ 2525 : 93 - 94) สำหรับปัญหาด้านยาเสพติดนั้น ประมาณว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาเศษหนึ่งส่วนสี่ เคยใช้ยาเสพติด (คณะกรรมการอำนวยการป้องกันและปราบปรามการใช้ยาเสพติด 2520 : 24)

จากข้อมูลที่แสดงถึงปัญหาสุขภาพของนักเรียนดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ปัญหาสุขภาพต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับนักเรียนนั้นสามารถจะป้องกันได้เป็นส่วนใหญ่ ถ้ามีการจัดบริการสุขภาพในโรงเรียนให้ดี ในสภาพปัจจุบันโรงเรียนมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานครมีการจัดครูเข้าทำหน้าที่ครูอนามัยโรงเรียนเพื่อดูแลห้องพยาบาลและให้การบริการสุขภาพให้แก่นักเรียนและบุคลากรในโรงเรียน ร้อยละ 45.98 ของครูอนามัยโรงเรียนไม่มีวุฒิทางพยาบาล (เอมอร เสาวลักษณ์

2529 : 23) การที่ยังมีปัญหาสุขภาพของนักเรียนปรากฏอยู่นั้นน่าจะมีสาเหตุมาจากปัญหาและความต้องการต่าง ๆ ของครูผู้ทำหน้าที่ครูอนามัยโรงเรียนทั้งมีวุฒิและไม่มีวุฒิทางพยาบาล ซึ่งเกี่ยวข้องกับการจัดและดำเนินงานการบริการสุขภาพในโรงเรียน ซึ่งผู้บริหารและผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องควรจะได้รับรู้และหาทางแก้ไขต่อไป ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ผู้วิจัยในฐานะเป็นครูอนามัยโรงเรียนคนหนึ่งซึ่งต้องมีหน้าที่รับผิดชอบในด้านการบริการสุขภาพ สนใจที่จะศึกษาปัญหาดังกล่าวจากตัวแปรที่เกี่ยวข้องคือวุฒิของครู เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและความต้องการด้านการจัดบริการสุขภาพของครูอนามัยโรงเรียน ข้อมูลเหล่านี้จะเป็นประโยชน์ในการวางแผนแก้ไขปัญหาสุขภาพนักเรียน แต่เนื่องจากยังไม่มีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องปัญหาและความต้องการการจัดบริการสุขภาพในโรงเรียนมัธยมศึกษา ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาปัญหาและความต้องการเกี่ยวกับการจัดบริการสุขภาพของครูอนามัยโรงเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร ซึ่งผู้วิจัยเชื่อว่า ประโยชน์จากการวิจัยครั้งนี้จะมีผลโดยตรงต่อการพัฒนางานบริการสุขภาพในโรงเรียนมัธยมศึกษา เขตกรุงเทพมหานคร

<u>วัตถุประสงค์ของการวิจัย</u>

1. เพื่อศึกษาปัญหาและความต้องการของครูอนามัยโรงเรียนเกี่ยวกับการจัดบริการสุขภาพในโรงเรียนมัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร

2. เพื่อเปรียบเทียบปัญหาและความต้องการเกี่ยวกับการจัดบริการสุขภาพในโรงเรียนมัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร ระหว่างครูอนามัยโรงเรียนที่มีวุฒิและไม่มีวุฒิทางพยาบาล

<u>ขอบเขตการวิจัย</u>

1. การวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาถึงปัญหาและความต้องการของครูอนามัยโรงเรียนเกี่ยวกับการจัดบริการสุขภาพในโรงเรียนมัธยมศึกษา กรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร โดยศึกษาปัญหาและความต้องการ จากองค์ประกอบของการบริการสุขภาพในโรงเรียนซึ่งมีขอบเขตต่าง ๆ คือ การบันทึกสุขภาพ, การตรวจสุขภาพ, การปฐมพยาบาลและการรักษาพยาบาล, การติดตามผลการรักษา, การจัดโภชนาการ, การป้องกันและควบคุมโรคติดต่อ, การชั่งน้ำหนักวัดส่วนสูง และทดสอบสายตา, การจัดสวัสดิภาพในโรงเรียน, การจัดส่งเสริมสุขภาพจิต, การส่งเสริมสุขภาพบุคลากรในโรงเรียน

2. ศึกษาเฉพาะโรงเรียนมัธยมศึกษาทุกโรงเรียนที่สังกัดกรมสามัญศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร

3. การศึกษาถึงปัญหาและความต้องการของครูอนามัยโรงเรียนเกี่ยวกับการจัดบริการสุขภาพในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตกรุงเทพมหานคร ได้ทำการศึกษาเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรวุฒิของครูเท่านั้น

4. ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย ได้จากแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. การวิจัยนี้ถือว่าประชากรที่ตอบแบบสอบถามเข้าใจเรื่องการบริการสุขภาพดีและตอบตามความเป็นจริง

2. การวิจัยนี้ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือเพียงอย่างเดียว ดังนั้นข้อมูลที่ได้ถือว่าตอบตามความคิดเห็นของครูอนามัยโรงเรียนเชื่อถือได้

คำจำกัดความในการวิจัย

บริการสุขภาพในโรงเรียน หมายถึง การดำเนินงานซึ่งกระทำโดยครูและบุคลากรอื่น ๆ โดยมุ่งที่จะตรวจส่งเสริมและคุ้มครองสุขภาพของนักเรียนและทุกคนในโรงเรียนให้ดีที่สุดเท่าที่จะดีได้ ซึ่งบริการสุขภาพในโรงเรียนประกอบด้วย

1. การบันทึกสุขภาพ
2. การตรวจสุขภาพนักเรียน
3. การปฐมพยาบาลและการรักษาพยาบาลเบื้องต้น
4. การติดตามผลการรักษา
5. การจัดโภชนาการในโรงเรียน
6. การป้องกันและควบคุมโรคติดต่อ
7. การชั่งน้ำหนักวัดส่วนสูง และทดสอบสายตา
8. การจัดสวัสดิภาพในโรงเรียน
9. การจัดส่งเสริมสุขภาพจิต
10. การส่งเสริมสุขภาพบุคลากรในโรงเรียน

ครูอนามัยโรงเรียน หมายถึง ครูที่ได้บรรจุหรือโอนย้ายมาในตำแหน่งครูอนามัยโรงเรียนโดยตรง ซึ่งอาจจะมีวุฒิทางด้านพยาบาลหรือไม่ก็ได้ หรือเป็นครูที่ทำหน้าที่รับผิดชอบดูแลห้องพยาบาลโรงเรียน โดยได้รับคำสั่งจากผู้บริหารโรงเรียน

โรงเรียนมัธยมศึกษา หมายถึง โรงเรียนรัฐบาลทุกโรงเรียนที่เปิดสอนตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 สังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ โดยเป็นโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครเท่านั้น

ครูที่มีวุฒิพยาบาล หมายถึง ครูอนามัยโรงเรียนที่ได้รับการศึกษามาในวิชาชีพพยาบาลมาด้วย ทั้งในระดับประกาศนียบัตร, อนุปริญญา หรือปริญญาตรีในสถาบันของรัฐและเอกชน และอาจมีวุฒิทางการศึกษาอื่น ๆ หรือไม่ก็ได้

ครูที่ไม่มีวุฒิพยาบาล หมายถึง ครูอนามัยโรงเรียนที่ได้รับการศึกษามาในวิชาการศึกษาวิชาเอกและโทต่าง ๆ เช่น สุขศึกษา พลศึกษา ภาษาไทย ฯลฯ ทั้งในระดับอนุปริญญาและปริญญาตรี โดยไม่เคยศึกษาในวิชาชีพพยาบาลจากโรงเรียนผู้ช่วยพยาบาล วิทยาลัยพยาบาลหรือคณะพยาบาลศาสตร์